

BÜLTEN

BİLİM VE SANAT VAKFI
YAYIN ORGANI

ŞUBAT'94
YIL: 5 SAYI: 33

PANEL	“ Modernizmde Sosyal Müesseseler ve İlişki Biçimleri”	4
PANEL	“ Modernizmde Zaman ve Tarih Boyutu”	9
TEZ ÖZETİ	“ İslam Hukukunda Sulh - II”	15
SOHBET	“ Cumartesi Sohbetleri”	24
YORUM	“ Neden Kırım”	26
DENEME	“ Tercüme ve Gerçekleri ”	28
TERCÜME	“ Halveti Tarikatı II”	30
TERCÜME	“ Üniversiteye Neler Oldu?”	36
İKTİBAS	“ Türkiye’de Üniversiteyi Gören Var mı?”	41
SERBEST KÖŞE	“ Memleketi Bir Afettir Sardı ”	44
MESNEVİ’DEN	“ Bokböceği Daima Pislik Taşır”	48

**BİLİM
VE
SANAT
VAKFI
BÜLTENİ**

**ŞUBAT 1994
Yıl:5 Sayı:33**

**Yönetim Kurulu Adına
Genel Sorumlu**

Ali Pulcu

İdare Yeri

Millet Cad. Gülsen Apt. No: 19/4 Yusufpaşa/İstanbul
Tel: 589 15 76 Fax: 589 15 48

Baskı

Erken Mat.
Keresteciler Sitesi Selvi Sokak No:19 Merter/İstanbul
Tel: 553 19 13 Fax: 553 19 13
Bülten’den kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İslam Hukukunda Sulh - II

İslam Hukukunda Sulhun Mahiyeti ve Hukuki Dayanağı

V- Sulhun Unsurları ve Şartları A. Sulhun Unsurları

Ertuğrul Boynukalın

M. Ü. Sos. Bil. Ens.
İslam Huk. Dk. Öğr.

Hukuki bir işlemin geçerli olabilmesi için mutlaka bulunması gerekli unsurlar üzerinde İslâm hukukçuları söz birliği edememişlerdir. Hanefî fakihlere göre hukuki bir işlemin unsuru, o işlem yapan taraf veya tarafların irade beyanıdır. Diğer mezheblere mensup fakihler buna ilaveten taraflar, işlemin konusu ve bunlara ait mutlak surette bulunması gereken vasıf ve şartları da unsurlar olarak kabul etmektedirler. Hanefîler ise tarafların ehliyeti ve konunun hukuki işleme uygunluğunu kuruluş şartları, diğer vasıfları ise sıhhat şartları saymaktadırlar.⁽⁷³⁾

Bu itibarla fakihler tarafından sulhun unsuru olduğu ittifakla kabul edilen irade beyanını bu bölümde, unsur olmaları tartışmalı olan sulhda taraflar, sulhun konusu ve bunlarla ilgili şartları ise "Sulhun Şartları" başlığı altında inceleyeceğiz.

Bu hukuki işlemin geçerliliğinin ilk koşulu, işlemi yapan tarafların bu işleme ilişkin iradelerinin bir netice doğurmak üzere açıklanmış olmasıdır. Bilindiği gibi hukuki işlemlerin bir kısmı tek taraflı irade beyanı (icâb) ile tamam olabilmekte iken diğer bir kısmının geçerliliği ise birbirine uygun karşılıklı iki iradenin (icâb ve kabûl) varlığına bağlıdır.

Hukuki tabiatı gereği, kimi zaman satım ve kira gibi iki taraflı sözleşmelerin hükümlerine tâbi olan sulh, kimi zaman ise -ibrâ hükümlerine tâbi sulhda olduğu gibi- tek taraflı hukuki muamele sayılabilmekte, bu özelliği dolayısıyla sulhun unsuru bazen karşılıklı icâb ve kabul, bazen de sadece icâb olabilmektedir.⁽⁷⁴⁾

Hanefî, Maliki ve Hanbelî fakihlerin ittifak ettikleri bu hususa,⁽⁷⁵⁾ sulh işleminin "sulh" lafzı ile yapıldığı takdirde ise tek taraflı muamele tabiatında olanlarda dahi

karşılıklı icâb ve kabulün gerekli olduğunu ifade etmektedirler.⁽⁷⁶⁾

Batı hukuklarında ise sulh karşılıklı bir sözleşme kabul edildiğinden, her halükarda ancak icâb ve kabul ile kurulabilmektedir.⁽⁷⁷⁾

TEZ ÖZETİ

Taraflar irade beyanı için sulh lafzı veya bunun türevlerinden birini kullanabilecekleri gibi bu manaya gelen her türlü lafızla iradelerini açıklayabilirler. Bunun yanı sıra sulh hangi hukuki işlemin hükümlerine tabi ise o işleme delalet eden lafızlarla da irade beyanı gerçekleştirilebilir.⁽⁷⁸⁾

Sulh olan taraflarca irade beyanında kullanılan sözler mazi (geçmiş zaman) sıygasında olabileceği gibi -niyetin bulunması şartıyla şimdiki zamanla gelecek zaman arasında ortak olan muzâri sıygasıyla da olabilmektedir. Maliki, Şâfiî ve Hanbelîlerce emir sıygası da irade beyanı için uygun görülmektedir.

Şâfiîler dışındaki fakihlere göre şüpheye mahal bırakmayacak şekilde rızaya delalet ettiği anlaşılan yazı, dilsizin işareti ve teâtî gibi vesilelerle de irade beyanı geçerli olabilmektedir.⁽⁷⁹⁾

B- Sulhun Şartları

1) Sulhun Taraflarına İlişkin Şartlar

Hukuken geçerli bir sulh işlemi meydana getirebilmeleri için tarafların sahip olmaları gereken şartların tesbiti de iki hususun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Birincisi, tarafların ehliyet şartlarına sahip olup olmama veya bunlardan

B Ü L T E N
1 9 9 4
Ş u b a t

bazılarına sahip olup bazılarına sahip olmama bakımından durumları, ikincisi ise sulhun hangi hukuki işlemin hükümlerine tâbi olduğunun tesbitidir. Zira bu iki hususun birlikte değerlendirilmesi sonucunda sulh olan taraflarla ilgili şartların değişkenlik gösterebildiği ortaya çıkmaktadır. Bu itibarla hukuka uygun bir şekilde bir sulh işleminde taraf olabilme konusunda şu tesbitleri yapabiliriz;

a) Tam Ehliyetliler:

Tüm hakları üzerinde tasarruf ehliyetine sahip olan reşid kimseler her türlü sulh işlemlerinde taraf olabilirler. Ancak mal varlığını aşacak derecede borçlu olan kişinin yapacağı teberrü ve iskât mahiyetindeki sulh işlemleri alacaklarının rızalarıyla geçerlilik kazanabilmektedir. Aynı şekilde ölümcül hastaların, mallarının üçte birini aşan miktarlarını sulh yoluyla teberru edebilmeleri de vârislerinin rızalarına bağlıdır.⁽⁷⁷⁾

b) Sınırlı Ehliyetliler:

Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre mümeyyiz küçükler ve sefer dolayısıyla mahcûr bulunan şahıslar gibi eksik edâ ehliyetine sahip olan kimselerin yapacakları sulh işlemleri üç grupta incelenebilir:

Birinci grup: Tamamen menfaatine olan sulh işlemleri:

Hibe hükümlerine tâbi sulhda hibe edilen taraf veya ibrâ hükümlerine tâbi sulhda borcu iskât edilen taraf olma gibi. Sınırlı ehliyetlerin bu tür tasarrufları kanunî temsilcinin muvafakatına gerek olmaksızın geçerlidir.

İkinci grup: Hem menfaat hem de zarar ihtimali olan sulh işlemleri:

Satım veya kira sözleşmesi hükümlerine tabi sulh gibi. Bu tür bir sulh, sınırlı ehliyetli kimse tarafından yapıldığı takdirde “mevkûf” olarak sahihtir. Bu kimsenin kanunî temsilcisi muvafakat ederse geçerli, muvafakat etmezse geçersizdir.

Üçüncü grup: Tamamen zararına olan sulh işlemleri:

İbra hükümlerine tâbi sulhda alacağının bir kısmını iskât eden taraf veya hibe hükümlerine tâbi sulhda hibe eden taraf olma gibi. Sınırlı ehliyetlerin bu guruba giren sulh işlemleri ise kanunî temsilcileri muvafakat etsin veya etmesin geçersizdir.⁽⁷⁸⁾

Şafilere göre ise sulh olabilmek için kişinin tam edâ ehliyetine sahip (reşid) olması gerekli olup, sınırlı ehliyetliler adına -menfaatlerine olmak şartıyla ancak kanunî temsilcileri sulh işlemi yapabilirler.⁽⁷⁹⁾

c) Tam Ehliyetsizler:

Mümeyyiz olmayan küçük çocuklar ve akıl hastaları gibi irade beyanları muteber olmayan tam ehliyetsiz kimseler ise hiç bir sulh işlemine taraf olamazlar. Ancak zararlarına olmamak kaydıyla bunlar adına veli veya vasîleri sulh olabilirler. Tam ehliyet-sizlerin bizzat yapacakları sulh işlemleri ise hükümsüzdür.⁽⁸⁰⁾

2) Sulhun Konusuna İlişkin Şartlar

Sulh işleminin geçerli olabilmesi için İslâm hukuku kaynaklarında “musâlahun anıh” olarak geçen sulh konusunun tabiatı ve mahiyeti itibarıyla sulha elverişli olması gerekmektedir. Bunun tesbiti ise, tüm hukuk işlemlerinin çekirdeğini teşkil eden “hak” kavramının sulha konu olabilme açısından değerlendirilmesi mümkündür.

Bilindiği gibi kişilerin yetki veya yükümlülük sahasına giren haklar, İslâm hukukçuları tarafından üç kısma ayrılmıştır:

1. Allah hakları
2. Kul hakları
3. Karma nitelikli haklar.⁽⁸¹⁾

Allah hakkı tabiri ile, belirli bir ferdin menfaatinin gerçekleştirilmesini ve toplumdaki kamu düzenini korumayı hedef tutan hükümler anlatılmak istenmektedir. Hiç kimsenin feragat etmeye yetkili olmadığı ve yerine getirilmesinde de tesahül gösteremediği bu tür haklar⁽⁸²⁾ bu nedenle sulh işlemine konu olamazlar.⁽⁸³⁾

Örnek verecek olursak; zekat, namaz, sadaka-i fıtır, oşür gibi ibadet nitelikli fiiller; “hudûd” olarak anılan zina, içki içme, yol kesme, hırsızlık, gibi belli suçların cezaları; yemin, zihâr, yanlışlıkla adam öldürme gibi fiillerin keffaretleri taraflar arasındaki herhangi bir sulh işleminin konusu oldukları takdirde işlemin hükümsüzlüğüne sebebiyet verirler.

Tarafların üzerlerinde tasarrufa yetkili oldukları, kişilere has menfaatlerle ilgili olan kul hakları ise sulha konu olabilirler.⁽⁸⁴⁾ Bu hakların ortak özellikleri ise, yerine getirilip getirilmemesinin hak sahibinin isteğine bağlı olması ve kişilerin bu tür hak-

larından bir bedel karşılığında veya karşılıksız olarak vazgeçebilmeleridir.⁽⁶⁵⁾

Mesela, mülkiyet hakkına konu olabilen otomobil, ev, arsa gibi temellüke elverişli mallar, ev ve dükkanlarda oturma, çeşitli aletleri kullanma gibi menfaatler; hizmet akdine konu olabilen belirli işlerin taahhüdü, vârislerin terekedeki alacakları; zimmetlerdeki alacaklar (deyn) sulha konu olmaya elverişli değerler arasındadır.

Yapılmasında hem ferdin hemde toplumun menfaati bulunan yani kendisinde, Allah ve kul hakkının birleşmiş olduğu karma nitelikli haklar ise hangi yönü ağır basıyorsa o gurup içinde mütalaa edilmektedir.

Bu itibarla kişilerin özel menfaaatiyle de ilgili olmakla birlikte kamu düzenini koruma amacı öne çıkarılan iffetli kadınlara iftira (kazif) cezası gibi Allah hakkı ağırlıklı cezalar; miras ve nafaka hakları, babalık, velâyet, nesep, ehliyet hakkı gibi şahsî ve medenî haklar sulha konu olamazlar. Zira bu tür hakların bir bedel karşılığı devredilebilmeleri veya düşürülebilmeleri mümkün değildir.⁽⁶⁶⁾ Buna mukabil bu tür karma haklardan kısas veya diyet hakları gibi hususî yönleri ağırbasan konular ise sulha elverişlidir.⁽⁶⁷⁾

Ancak İslâm hukukçuları bu tür ortak amaca yönelik fiillerin yorumlanmasında ittifak edememişlerdir. Bundan dolayı bazı fakihlere göre bir hususu kendisinde kul hakkının galip olduğu öne sürülerek sulha elverişli sayılırken, diğer bir gurup fakih aynı meselede Allah hakkının öne çıkarıldığını öne sürerek sulha cevaz vermemektedirler. Mesela kazif cezası, Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlerce Allah hakkı ağır bastığı için sulha konu olamazken⁽⁶⁸⁾ bu cezada kul hakkının galip olduğunu öne süren Şâfilîlere göre ise sulh işlemine elverişli konular arasında sayılmaktadır.⁽⁶⁹⁾

Bu umumî kurallar dışında gözetilmesi gereken bir başka husus ise belirli bir konusu olmayan sulhun hangi hukukî işlemin hükümlerine tâbi olabilenekte, dolayısıyla sulh konusu da hukukî mahiyeti ve taşınması gereken şartlar açısından değişkenlik gösterebilmektedir. Kısacası sulh konusu, hukukî mahiyeti itibarıyla ne hükmünde ise o şeyin meşruiyeti için gerekli şartların kendisinde bulunması gerekmektedir.

Mesela satım sözleşmesi hükümlerine tâbi bir sulh işleminde, muayyen bir mal (ayn) olması sebebiyle mebi (satılan şey) hükmünde olan sulh konusunun, mevcut ve malum olması kendisinden şer'an faydalanmanın câiz (mutekavvim) ve tesliminin mümkün olması gereklidir. Sulh konusunun deyn (borç), sulh bedelinin muayyen bir mal olması durumunda ise semen hükmünde olan sulh konusunun malum olması yeterlidir. Hibe hükümlerine tâbi bir sulhda ise mevhûb hükmünde olan sulh konusunun mevcut, malum ve muayyen olması gerekmektedir.⁽⁷⁰⁾

3) Sulh Bedeline İlişkin Şartlar

Tarafların her ikisine de borç yükleyen sulh işlemlerinde sulh konusunun karşılığı olarak davalının taahhüt ettiği şeye "sulh bedeli" veya "musâlahun aleyh" denilmektedir.⁽⁷¹⁾ Teberru veya sırf ıskât hükümlerine tâbi sulh işlemlerinde ise, davalı herhangi bir borç yüklenmediğinden sulh bedeli söz konusu olmamaktadır.⁽⁷²⁾ Dolayısıyla, sulh olan tarafların karşılıklı fedakarlıkta bulunmalarını şart koşan batı hukuklarının⁽⁷³⁾ aksine, İslâm hukukunda sulh bedeli, genel bir kural olarak sulh işleminin geçicilik şartları arasında sayılmaktadır.

Buna göre mesela, aralarındaki anlaşmazlığa ibrâ hükümlerine uygun bir işlemle son veren tarafların bu tasarrufu, İslâm hukukunca sulhun ayrıntı niteliği olan bir çekişme sonrası yapılması nedeniyle bir sulh işlemi olarak kabul edilirken, batı hukuklarıncaya bu tür bir işlem taraflardan sadece birisine borç yüklediğinden sulh olarak kabul edilmeyip, bir feragat işlemi sayılmaktadır.⁽⁷⁴⁾

Sulh bedelinin mevzu bahis olduğu hallerde taşınması gereken şartlar açısından ise, sulhun konusuna ilişkin şartlar başlığında zikrettiğimiz hususların aynen sulh bedeli içinde gözetilmesi gerekmektedir.⁽⁷⁵⁾

C. Unsur ve Şartların Bulunmamasının Doğurduğu Sonuçlar

Sulh işleminin kendisiyle hedeflenen hukukî sonuçları doğurabilmesi için şer'an gerekli unsur, şart ve vasıflara haiz olarak yapılması gerekmektedir.

Aksi takdirde sulhun butlan veya fesadı söz konusu olmaktadır.

Hükümsüzlük açısından butlan ve fesat kavramları arasında bir ayırım yapmayan Maliki, Şafi ve Hanbeli mezheplerine mensup İslam hukukçuları tarafından sulhun unsurları olarak kabul edilen irade beyanı, taraflar, sulh konusu ve bunlarla ilgili gözetilmesi gereken vasıf ve şartların bulunmaması veya eksik olarak bulunması sulh işleminin hukuki yönden yok sayılmasına, dolayısıyla (sahih olarak meydana getirildiği takdirde doğuracağı) hukuki sonuçlardan hiçbirini doğuramamasına sebebiyet verir. Bunun tabii sonucu ise taraflar arasındaki çekişme ve uyuşmazlığın devamıdır.⁽⁶⁴⁾

Bu iki kavramı birbirinden ayıran Hanefilere göre ise sadece sulhun unsuru olan irade beyanının veya geçerlilik şartları olan tarafların ehliyeti ve teâmüle uygun bir sulh konusunun bulunmaması sulhun butlanını, yani hukuken yok sayılmasını gerektirmektedir.⁽⁶⁵⁾ Diğer mezheplerce butlan sebebi olarak kabul edilen ikrah, cehâlet, fasid şart, riba gibi vasıflar ise Hanefilerce fesad sebebi sayılmaktadır. Unsur ve geçerlilik şartlarının bulunması sebebiyle hukuken meşru sayılan bir sulh işlemi bu vasıflardan biriyle ma'lul olması halinde fasid bir işlem halini almaktadır. Her ne kadar bu tür işlemlerin hukuki varlığı kabul edilmekte ve bu sebeple bîlhassa tarafların ve üçüncü şahısların haklarını korumaaya yönelik bazı tâli sonuçlar doğurabilmekteyseler de bu işlemlerin sahîh bir sulh gibi hukuki netice meydana getirmesi ve geçerlilik kazanması düşünülemez. Bu tür bir sulh işleminin tarafları mümkünse fesad sebebi olan vasfı ortadan kaldırarak sulhe geçerlilik kazandırmakla, aksi takdirde ise bu işlemi fesh etmekle yükümlüdürler.⁽⁶⁶⁾

II. Bölüm

Sulhun Hukuku Sonuçları

I- Sulhun Hükümleri

A. Genel Olarak

Hukuken geçerli olarak meydana gelen sulh işleminin doğurduğu genel sonuç, taraflar arasındaki sulhun temelini oluşturan ihtilafli hukuki ilişki nedeniyle ortaya çıkan çekişme ve husumetin sona ermesidir. Bu

nedenle hak iddiasında bulunan kişinin bunu dava etme hakkı da ortadan kalmaktadır.⁽⁶⁷⁾

Mahiyet itibarıyla hangi hukuki işlemin tabiatına uygun ise o işlemin hükümlerine tâbi olan sulhun, bu sebepten dolayı, gerek tarafları gerekse konusu açısından doğurduğu bu sonuçlar değişiklik arzede bilmektedir.⁽⁶⁸⁾

Buna göre gerek satım, mukâyada (trampa) gibi bir ivaz karşılığında, gereke hibe gibi karşılıksız mal temlik amacıyla yapılan sözleşmelerin hükümlerine tâbi olan sulh işleminin doğuracağı sonuç bedelli veya bedelsiz olarak mal mülkiyetinin nakli olacaktır. Kira ariyet gibi bedelli veya bedelsiz olarak menfaat temlik amacı, mülkiyetinin nakli sonucunu doğurur. Sulh işlemiyle taraflardan birisi mal veya menfaate bir bedel karşılığında malik oluyorsa, bu bedelin mülkiyeti de diğer tarafa geçmektedir. Hizmet ve iş sözleşmeleri hükümlerine tâbi sulh işlemleri belirli işlerin edasını borçlandırmakta, bazı hakların iskâtından ibaret olan sulhlar ise hak sahiplerinin bu hakların düşürmekte, borçların zimmetini ise bu haklardan beri kılmaktadır.⁽⁶⁹⁾

İşlem bu gibi aslı sonuçlar yanında tarafları açısından bu sonuçları tamamlayıcı ve kuvvetlendirici nitelikte diğer bir takım borç ve hakların da doğmasına sebebiyet verir. Tabii ki gerek bu borç ve haklar gerekse bunların ifâ şekilleri sulhun hukuki mahiyetine bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Sulhun geçerli sonuç meydana getirebilmesi tarafların bu borç ve hakları gözeterek taahhüt ettikleri edimleri yerine getirmeleri ile mümkündür. Mesela, satım sözleşmesi hükümlerine tâbi bir sulh işleminde, satıcı hükmündeki tarafın sulh konusu olan malı teslim etme ve mal kusurlu çıkarsa geri alma borcu, sulh bedelini isteme hakkı; müşteri hükmündeki tarafın ise bedeli ödeme borcu, mebt hükmündeki sulh konusu malı isteme hakkı, kusurlu çıktığında geri verme hakkı gibi borç ve haklar doğmaktadır. Bunları gözönünde bulundurarak aralarındaki sulh işleminin gereklerini yerine getiren tarafların birisi sulh konusu olan malın mülkiyet hakkına sahip olurken diğeri ise sulh bedeline malik olmaktadır.⁽⁷⁰⁾

B. Mahkeme Önünde Sulh Hükümleri

Taraflarca mahkeme önünde yapılan bir sulh

B Ü L T E N
1 2 3 4
Ş u b a t

işleminin esas itibarıyla bir maddî hukuk işlemi olması nedeniyle, doğurabileceği (yukarıda zikredilen) genel sonuçların yanında usûlî açıdan doğurduğu özel sonuç, dava konusunun ortadan kalkmış olması sebebiyle görülmekte olan davanın sona ermesidir.⁽⁵⁾

Türk-İsviçre hukuk doktrininde hakim olan görüşde olduğu gibi ⁽⁶⁾ İslâm hukukunda da burada davayı sona erdiren, tarafların yaptıkları sulh işlemi olup, ayrıca hakimin hükmüne gerek görülmemektedir.⁽⁷⁾

II. Sulhdan Vazgeçme;

A. Tek Taraflı Fesih Yoluyla Sulhdan Vazgeçme

Batı hukukunda sulh olan taraflardan birisi, bu sözleşme ile yüklendiği borçları herhangi bir sebeple yerine getirmedeği takdirde diğer tarafa sulhu fesh etme hakkı tanınırken,⁽⁸⁾ İslâm hukukunda kural olarak taraflardan birinin borcunu ifâ etmemesi karşı tarafa fesih hakkı vermemektedir. Alacaklı tarafın yapacağı borcun ifâsını talep ve buna rağmen ifâ edilmez ise borçların tahsil ve tasfiyesinde takip edilen yolu izlemek ve bu arada kendi borcunu ödemeyi durdurma hakkıdır.⁽⁹⁾

Genel kaide olmakla birlikte bazı durumlarda istisnâ olarak sulh olan taraflara borcun ifâ edilmesine dayalı fesih hakkı tanınmıştır.

a) Sulh konusu olan malın (mesela satım sözleşmesi hükümlerine tabi bir sulh işleminde mebi'i konumundaki malın tesliminden önce) bir kısmının yok olması, istifade edilemeyecek şekilde bozulması veya istifadeyi engelleyen bir durum ortaya çıkması halinde zarara uğrayan tarafın fesih hakkı bulunmaktadır.

b) Hanefîlerce, icâre akdinin fesh edilmesine imkan veren iflas, menfaat bedelinin ödenmemesi gibi mazeretler, icâre hükümlerine tâbi sulh işleminin taraflarına da bu işlemi feshedebilme hakkı vermektedir.⁽¹⁰⁾

B. İkale Yoluyla Sulhdan Vazgeçme

Sulhun tek taraflı olarak fesh edilebilmesine imkan tanıyan bu sebepler dışında, taraflar, satım, trampa, kira sözleşmeleri gibi tabiatları itibarıyla

anlaşma yoluyla fesh edilebilen (ikâle) hukukî işlemlerin hükümlerine tabi olan ve henüz tam olarak ifâ edilmemiş sulh işlemlerinden karşılıklı rızalarıyla da vazgeçebilirler.⁽¹¹⁾

Tarafların kısas hakkından vazgeçme veya ibrâ gibi fesihleri kabil olmayan bazı hakların iskâtı hükümündeki sulhlerden vazgeçebilmeleri ise mümkün değildir. Zira İslâm hukukunca iskât edilen hakların sahibine geri dönemeyeceği (sâkıttın avdet edemeyeceği) genel bir kural olarak kabul edilmektedir.⁽¹²⁾

Fesh edilen sulh işlemleri geriye dönük olarak bozulmakta ve hukuken yok sayılmaktadır. Ancak ikâleyi fesih kabul etmeyerek yeni bir akit sayan dolayısıyla geriye dönük tesirini kabul etmeyen Mâlikîlere ve İmam Ebu Yusuf'a göre ikâlenin yapılan sulha bir tesiri olmayıp, bununla taraflar arasında yeni bir hukukî ilişki doğmaktadır.⁽¹³⁾

Sonuç

İnsanlar arasındaki hukukî çekişmelerin sona erdirilmesinde en uygun yolun sulh olduğu İslâm hukukunda sadece teorik bir esas olarak kalmamış, tatbikatta da İslâm hukuk tarihi boyunca çekişmelerin sulh yoluyla ortadan kaldırılması tercih edilmiştir.

Taraflar, üzerinde tasarruf etmeye yetkili oldukları, mal karşılığında veya karşılıksız olarak feragat edebildikleri tüm konularda sulh olabileceklerinden, sulhun hukukî mahiyeti, dolayısıyla hükümlerine tâbi olduğu işlemler değişkenlik göstermektedir. Davalının, hak iddiasında bulunan davacının iddiasına cevap verip vermemesi, taraflar arasındaki çekişme konusunun ve (eğer varsa) üzerinde anlaşmaları sulh bedelinin beraberce değerlendirilmesi neticesinde sulhun hangi hukukî işlemin hükümlerine tâbi olduğu tesbit edilebilmektedir.

Batı hukuklarında sulhdan söz edebilmek için tarafların karşılıklı fedakarlık etmeleri şart koşulurken İslâm hukukunda böyle bir şart aranmamaktadır. Bu itibarla, sulh, Batı hukuklarınınca tam iki taraflı sözleşme kabul edilirken, İslâm hukukunda kimi zaman iki taraflı bir sözleşme, kimi zaman ise tek taraflı bir sözleşme, kimi zaman ise tek taraflı bir muamele olarak kabul edilmektedir. Bu itibarla sulh işleminin sahası İslâm hukukunda Ba-

tı hukuklarında olduğundan daha geniştir.

Sulh işlemini diğer sözleşmelerden veya tek taraflı muamelelerden ayıran özellik ise, taraflar arasında sulhun temelini teşkil eden hukuki bir ilişki nedeniyle çekişme (veya Mâlikilerce çekişme ihtimali) bulunmasıdır.

Sulh olan taraflar arasında çekişme ve uyuşmazlık sona erer. Eğer Sulh mahkeme önünde yapılmış ise çekişmenin sona ermesiyle dava konusu ortadan kalkacağından dava da kendiliğinden düşer. Bunun neticesinde taraflar, sulh hangi hukuki işlemin hükümlerine tâbî ise aralarındaki ilişkiyi o yönde yeni baştan düzenlemiş olurlar ve artık o işlemin doğuracağı tüm hak ve borçlara riayet etmeleri gerekir.

Taraflardan birinin sulh işlemiyle doğan borcunu ifâ etmemesi, Batı hukuklarında karşı tarafa sulhu fesh etme yetkisi verirken İslâm hukuku bazı istisnâî durumlar dışında sulhun tek taraflı fesh edilebilmesine imkan tanımamaktadır. Ancak alacaklı taraf bu durumda borcun ifasını talep eder. Eğer borç ödenmezse kendi borcunu ödemeyi durdurabilir ve borçların tahsilinde takip edilen yolu izler. Bunun yanı sıra taraflar, karşılıklı anlaşma ile fesh edilebilen işlemlerin hükümlerine tâbî olan sulh işlemlerinden ikâle yoluyla vazgeçebilirler.

Dipnotlar

70. Bedrân, Nazariyyetu'l-Akd, s. 368; Karaman, Mukayyeseli İslâm Hukuku, II, 61, 62

71. Bâbertî, İnâye, VIII, 403; Dusûkî, Hâşiye, III, 310; İbn Abidîn, Reddu'l-Muhtâr, V, 628; Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm, IV, 5; İbn Duveyyân, menâru's-Sebil, I, 370.

72. Klasik kaynaklara göre durum böyle iken, hanefî mezhebini esas alan çağdaş İslâm hukuku çalışmalarının bazıları (bkz. Zuhayî, el-Fikhu'l-İslâmî, V, 299; Elhin, Fikhu'l-Muâmelât, s. 81; Ahmed Ebu'l-Feth, el-Muâmemelât fi's-Şeriatî'l-İslâmiyye) genel olarak sulhun rûknünün icâb ve kabul olduğunun belirtilmediğini görmekteyiz. Bazı hanefî fıkıh kaynaklarında (mesela Bedâi, VI, 40; Mecelle 1531. md.) iki taraflı sözleşme mahiyetindeki sulh için kabul edilen bu hususun, konunun etrafıca incelenmemesi sebebiyle genel bir hüküm zannedilerek tek taraflı işlem mahiyetindeki sulhlara da teşmil edilmesi tutarlı değildir.

73. Şirbînî, Mugni'l-Muhtâc, II, 179; Remlî, Nihâyetu'l-Muhtâc, IV, 386.

74. Önen, Medenî Yargılama Hukukunda Sulh, s. 23.

75. Serahsî, Mebsût, XXI, 3; Şirbînî, Mugni'l-Muhtâc, II, 179; İbn Kasım, Hâşiyetu'r-Rayd, V, 139; Mustafa Elhin, Fikhu'l-Muâmelât, s. 81.

76. Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm, IV, 4, 5; Balî, Dawâbitu'l-Ukûd, s. 90-92, 96-97.

77. Kâsânî, Bedâi, VI, 40; Heytemî, Tuhfetu'l-Muhtâc, V, 189; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, V, 80; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kinâ, III, 392; Zerka, Medhal, III, 806-809.

78. Buhûtî, Keşşâf'l-Kina III, 392; Derdîr, eş-Şerhu's-Sağır, I-II, 17; Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm, IV, 18-20; Durkmânî, Davâbitu'l-Akd, s.88, 89.

79. Şirbînî Mugni'l-Muhtâc, II, 7 ve 173, 1774.

80. İbn Ferhûn, Tebsiratu'l-Hukkâm, II, 52, 53; Şirbînî, Mugni'l-Muhtâc, II, 173; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kina, III, 392; Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm, IV, 18.

81. Karaman, Anahatlarıyla İslâm Hukuku, I, 141.

82. Şa'bân, İslâm Hukuk İlminin Esasları, s. 241, 242.

83. Kâsânî, Bedâi, VI, 48, 49; İbnu-Kayyim, İlâmu'l-Muvakkîn, I, 152; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, V, 81; Şirbînî, Mugni'l-Muhtâc, II, 177.

84. Bir önceki dipnotta verilen kaynaklar dışında bkz. Makdisî, eş-Şerhu'l-Kebîr, III, 12; Remlî, Nihâyetu'l-Muhtâc, IV, 383; Alemgîr, el-Fetâva'l-Hindîyye, IV, 230; Hamizî, el-Kadâ ve Nizâmuhu, s. 94.

85. Şa'bân, İslâm Hukuk İlminin Esasları, s. 245.

86. Senhûrî, Masâdiru'l-Hak, III, 99, 100; Ahmed Ebû'l-Feth, el-Muâmelât fi's-Şeriatî'l-İslâmiyye, II, 619.

87. İbn Kudâme, Mugni, IV, 546; Heytemî, Fethu'l-Cevâd, I, 485; Dusûkî, Hâşiye, III, 319; Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm, IV, 34, 35.

88. Karâfî, Furûk, IV, 3; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kinâ, III, 401; Ali Haydar, Düreru'l-Hukkâm, IV, 9.

89. Şirâzî, Mûhezzebe, II, 292.

90. Bâbertî, İnâye, VIII, 409; Remlî, Nihâyetu'l-Muhtâc, IV, 383, 384; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kina, III, 391-394, Hurâşî, Şerhu Muhtasan Halîl, VI, 2, 3; Ahmed İbrahim, Ahkâmu'l Muâmelâtî's-Şerîyye, s. 245.

91. Bardakoglu, "Bedel", TDV İslam Ansiklopedisi, V, 299.

92. Bâbertî, İnâye, VIII, 416; Heytemî, Tuhfetu'l-Muhtâc, V, 191 Buhûtî, Keşşâfu'l-Kina, III, 391; Dusûkî, Hâşiye, III, 310.

93. bkz. tezimiz s. 12, 13, 18.

94. bkz. 92. ve 93. dipnotlarda verilen kaynaklar.

95. Makdisî, eş-Şerhu'l-Kebîr, III, 12; Mevsilî, el-İhtiyâr,

V, 6, 7; Remîlî, Nihâyetü'l-Muhtâc, IV, 383-385; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kınâ, III, 391, 394, 395; Huraşî, Şerhu Muhtâsan Halîl, VI, 2, 3; Kadızade, Netâicu'l-Efkâr, VIII, 414, 415. Ali Haydar Dürerü'l-Hukkâm, IV, 30-34.

96. Venşerîsî, el-Mî'yârü'l-Muarrab, VI, 514; Hattâb, Mevâhibu'l-Cemîl, VI, 84, 85; Şirbînî, Mugnî'l-Muhtâc, II, 178; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kınâ, III, 392, 400, 401; İbn Kâsım, Hâşiyetu'r-Ravd, V, 136, 137; Zenûn, el-Ukûdu'l-Müsemmât, s. 274, 275; Seyyid Abdullah, el-Mukâranâtü't-Tesriyye, III, 281.

97. Bu genel hüküm dışında Hanefilerce icare hükümlerine tâbi olan sulh işlemlerinde taraflardan birinin ölmesi de sulhun butlanına sebebiyet vermektedir; bkz; Merginânî, Hidâye VIII, 410; Mevslîlî, el-İhtiyâr, III, 5.

98. Kasânî, Bedâi, VI, 54, 55; Haskefî, ed-Dürü'l-Muhtâr, V, 630; Mecelle md. 1006; Bedrân, Nazariyyetu'l-Mülkiyye ve'l-Ukûd, s. 482, 483; Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, II, 261.

II. Bölüm

1. Kâsânî, Bedâi, VI, 53; Heytemî, Tuhfetü'l-Muhtâc, V, 187; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kınâ, III, 390; Huraşî, Şerhu Muhtâsan Halîl, VI, 2; Zuhaylî, el-Ukûdu'l-Musemmât, s. 206, 207.

2. Merginânî Hidâye, VIII, 415; İbn Kudâme, Mugnî, IV, 534, 53 Heytemî, Tuhfetü'l-Muhtâc, V, 189; Huraşî, Şerhu Muhtâsan Halîl, VI, 2; Zerkâ, Medhal, I, 554.

3. Aynî, Binâye, VII, 606, 607; Şirbînî 2, Mugnî'l-Muhtâc, II, 178, 179; Dusûkî, Hâşiyeye, III, 310; Meydânî, Lubâb, II, 163; İbn Kâsım, Hâşiyetu'r-Ravd, V, 139, 140.

4. Bir önceki dipnotta verilen kaynaklar dışında bkz. Heytemî, Tuhfetü'l-Muhtâc, V, 189-191; Buhûtî, Keşşâfu'l-Kınâ, I-II, 394, 395; Huraşî, Şerhu Muhtâsan Halîl VI, 2, 3; İbn Abidin, Reddu'l-Muhtâr, V, 629, 632.

5. İbn Ferûn, Tebsiratu'l-Hukkâm, II, 52; Tıbrîlî, Mu'inu'l-Hukkâm, s. 152; Ahmed İbrahim, Ahkâmü'l-Muâmelâti-Şer'iyye, s. 247.

6. Uluhan, Maddî Hukuk ve Usul Hukuku Bakımından-Sulh Sözleşmesi, MHAD, 1971/7, s. 196.

7. Hamîzî, el-Kadâ ve Nizâmuhu, s. 192; Bayındır, İslâm Muhakeme Hukuku, s. 12.

8. Uluhan, Maddî Hukuk ve Usul Hukuku Açısından Sulh Sözleşmesi, MHAD, 1971/7, s. 163.

9. Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, II, 441.

10. Alemgîr, el-Fetâvâ'l-Hindîyye, IV, 280; Senmhûrî, Masâdirü'l-Hak, VI, 231, 232; Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, II, 441, 442.

11. İbn Abidin, Reddu'l-Muhtâr, V, 633; Bâz, Şerhu'l

Mecelle, s. 846; Ahmed Ebu'l-Feth, el-Muamelât fi Ş-Şer'ati'l-İslâmiyye, II, 624.

12. Serahsî, Mebsût, XXI, 11; Kâsânî, Bedâi, VI, 54; İbn Abdilber, el-Kâfî, II, 451; Mecelle, md. 51; Zuhaylî, el-Fikhu'l-İslâmî, V, 323.

13. Senmhûrî, Masâdirü'l-Hak, VI, 251.

Bibliyografya

* Ahmed Ebu'l-Feth,

el-Mu "âmelât fi Ş-Şer'ati'l-İslâmiyye ve'l-Kavânini'l-Misriyye, Kahire, 1914.

* Ahmed İbrâhîm İbrâhîm,

Ahkâmü'l-Mu "âmelâti-Ş-Şer'iyyeti'l-Mâliyye, Kahire, 1935.

* Alemgîr, Sultan Ebu'l-Muzaffer Muhammed Evrengîz Bahâdır, el-Fetâvâ'l-Hindîyye, Beyrut, 1980.

* Ali el-Halîf,

Muhtasar Ahkâmü'l-Mu "âmelâti-Ş-Şer'iyye, Kahire, 1950.

* Ali Haydar, Hoca Emin Efendizâde,

Dürerü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm, İstanbul, 1330.

* Ansay, Sabri Şakir,

— Sulh, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 1944, c. 1, sy. 2, s. 200, 209.

— Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara, 1960.

* Ank, Kemal Fikret,

Mahkeme Önünde Sulh, Siyasal Bilgiler Fakültesi dergisi, 1954, c. IX, sy. 1, s. 141-157.

* Atar, Fahrettin,

İslâm İcra ve İfâs Hukuku, İstanbul, 1990.

* el-'Aynî, Bedruddîn Muhammed b. Ahmed,

— 'Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahihî'l-Buhârî, Kahire, 1972.

— el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye, Beyrut, 1980.

* el-Bâbertî, Ekmeluddîn Muhammed b. Mahmûd,

Şerhu'l-'Inâye'ale'l-Hidâye, Kahire, 1970.

* Bardakoğlu, Ali,

"Bedel", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

* el-Balîf, 'Abdulhalîm Mahmûd,

Davâbitü'l-Ukûd, Kahire, ts.

* Bayındır Abdülaziz,

İslâm Muhakeme Hukuku, İstanbul, 1986.

* Bâz, Selîm Rüstem,

Şerhu'l-Mecelle, Beyrut, ts.

* Bedrân, Ebu'l-'Ayneyn,

Nazariyyetu'l-Mülkiyyeti ve'l-'Ukûd, Beyrut ts.

* el-Bennâ, Ahmet 'Abdurrahmân,

B Ü L T E N

1 9 9 4
Ş a b a t

el-Fethu'r-Rabbânî li Tertibi Mûsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî Kahire ts.

- * el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. 'Abdillâh, es-Sünenü'l-Kubra, Beyrut, 1988,
- * Bilge, Necip, Borçlar Hukuku/Özel Borç Münasebetleri, Ankara, 1971.
- * Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukukî İslâmiyye ve Islâhâtü Fıkhiyye Kamusu, İstanbul, 1968.
- * el-Buhârî, Mansûr b. Yûnus b. İdrîs, Keşşâfu'l-Kinâ 'an Metni'l-İkna, Beyrut, 1982
- * el-Cassâs, Ebû Bekr Ahmet b. 'Ali er-Râzî, Ahkâmü'l Kur'an, Kahire, ts.
- * ed-Derdîr, Ebu'l-Berekât Ahmed b. Ahmed el-'Adevî, -eş-Şedru'l-Kebîr 'alâ Muhtasan Halîl (Hâşiyetu'd-Dusûkî ile birlikte), Kahire, 1328.
- eş-Şerhu's-Sağîr 'alâ Akrabi'l-Mesâlik, Kahire, 1984
- * ed-Dusûkî, Muhammed b. Ahmed b. 'Arafe, Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-Kebîr li'd d-derdîr 'alâ Muhtasari Halîl, Kahire, 1328.
- * Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş 'sîs-Sicistânî, es-Sünen, İstanbul 1981.
- * Feyruzâbâdî, Mecdûddîn Muhammed b. Ya'kûb, el-Kâmûsü'l-Muhîr, Beyrut, 1987.
- * el-Hamîdî, 'Abdurrahmân İbrâhîm, el-Kadâ ve Nizâamuhû fi'l-Kitâbi ve's-Sünne, Mekke, 1989.
- * el-Haskefî, 'Alâuddîn Muhammed b. 'Alî, ed-Dürü'l-Muhtâr Şerhu Tenvir'i'l-Ebsâr (Reddu'l-Muhtâr ile birlikte), İstanbul, 1984.
- * el Hattâb, Ebû'l- 'Abbas Ahmet b. Hacer, — Tuhfetü'l-Muhtâc bi Şerhi'l-Minhâc, Beyrut, ts.
- Fethu'l-Cevâd bi Şerhi'l-İrşâd, Kahire, 1971.
- * el-Hurâşî, Muhammed b. 'Abdillâh, Şerhu Muhtasari Seyyidî Halîl, Kahire, 1317.
- * İbn 'Abidîn, Muhammed Emin, Hâşiyetu Reddî'l-Muhtâr 'ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenvir'i'l-Ebsâr, İstanbul, 1984.
- * İbn Duveyyân, İbrâhîm b. Muhammed, Menâru's-Sebîl, thk. Muhammed Nâsirud-dîn el-Elbânî, Riyad, 1979.
- * İbn Ferhûn, Burhânuddîn İbrâhîm b. Muhammed el-Mâlikî, Tefsîratu'l-Hukkâm fi Usûli'l-akdiyeti ve Menâhicü'l-Ahkâm, Kahire, 1301.

- * İbn Hacer, Ahmed b. 'Alî el-'Askalânî, Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Riyad, ts.
- * İbn Hazm, Ebû Muhammed 'Alî, Kitâbu'l-Muhallâ bi'l-Asâr fi Şerhi'l-Mucellâ bi'l-Iktisâr, nşr. Ahmed Şâkir, Beyrut, ts.
- * İbn Kâsım, 'Abdurrahmân b. Muhammed, — Hâşiyetu'r-Ravdî'l-Murbi Şerhu Zâdî'l-Mustaknî Riyad, 1398.
- el-İhkâm fi Şerhi Usûli'l-Ahkâm, Riyad, 1406
- * İbn Kudâme, Ebû Muhammed 'Abdullâh b. Ahmed, el-Mugnî fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Kâsîmî'l-Hirakî, Riyad, 1381
- * İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mukrim, Lisânu'l-'Arab, Beyrut, 1374.
- * İbn Rûşd, Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, Kahire, 1381.
- * İbnu'l-Kayyim, el-Cevziyye, Şemsuddîn Muhammed b. Ebi Bekr, I 'âmu'l-Muvakkî'n 'an Rabbî'l- 'Alemin, thk. 'Abdurrahmân el-Vekîl-Kahire, 1989.
- * İbnu'l-Muknî, Ahmed b. Muhammed, el-Misbâhu'l-Munîr fi Garîbî's-Şerhi'l-Kebîr, Beyrut, 1978.
- * İççî-İşveren Münasebetleri, İslâmî Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1990.
- * Kadîzâde, Şemsuddîn Ahmed b. Bedridîn, Netâici'l-Efkâr fi Keşfî'l-Rumûzi ve'l-Esrâr, Kahire, 1970.
- * el-Kânûnu'l-Medenî el-Urdûnî, Amman, 1985.
- * el-Karâfî, Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs, Envârü'l-Burûk fi Envâil-Furûk, Beyrut, ts.
- * Karaman, Hayrettin, — Mukayeseli İslâm Hukuku, İstanbul, 1987
- Anahatlarıyla İslâm Hukuku, İstanbul, 1985
- * el-Kâsânî, 'Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd, Bedâi' u'ss-Sanâi fi Tertîbî's-Şerâi, Beyrut, 1982.
- * el-Kurtubî, Ebu 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed, el-Câmi'lî Ahkâmî'l-Kur'an, Beyrut, 1967.
- * Kuru, Baki, Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara, 1975.
- * el-Makdisî, Ebu'l-Ferec 'Abdurrahmân b. Ebi 'Ömer, eş-Şerhu'l-Kebîr'al 'Metni'l-Muknî, Riyad ts.
- * Mecelle-i Ahkâm-ı 'Adliyye, nşr. Ali Himmet Berkî, İstanbul, 1990.
- * el-Mergînânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi Bekr,

el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mubtedî (Netâicu'l-Efkâr'la bir-likte))-Kahire, 1970.

* el-Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, el-Hüyyâr li Ta'îlî'l-Muhtâr, thk. Mahmûd Ebû Dakîka, Beyrut 1975.

* Meydan Larousse, İstanbul, 1988.

* el-Meydânî, 'Abdulganî ed-Dimeşkî, el-Lubâb fi Şerhi'l-Kitâb, Beyrut, 1980.

- Mustafa Elhin,

Fikhu'l-Mu'âmelât, Dimeşk, 1988.

* el-Münzîrî, Ebû Muhammed 'Abdul zîm b. 'Abdikavî, et-Tergîb ve't-Terhîb mine'l-Hadîsi-şŞerîf, thk. Mustafa Muhammed Umâra, Beyrut, 1967.

* Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc,

el-Câmi 'u's-Sahîh, İstanbul, 1981.

* en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şu'ayb b. Ali. es-Sünen, İstanbul, 1981.

* Önen, Ergun,

Medenî Yargılama Hukukunda Sûlh, Ankara, 1972.

* Rado, Türkan

Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku, İstanbul, 1982.

* er-Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. 'Ömer, et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb), Beyrut, ts.

* er-Remlî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed, Nihâyetu'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc, Beyrut, 1984.

* es-San'ânî, el-Emîr Muhammed, b. İsmâ'îl,

Sübûlû's-Selâm Şerhu Bulûğ'il-Merâm min Edilleti'l-Ahkâm, Riyad, 1977.

* Sehnûn, İbn Sa'îd et-Tenûhî,

el-Mudewenetu'l-Kubrâ, Beyrut, ts.

* es-Senhûrî, 'Abdurrezzâk Ahmed, Masâdiru'l-Hak fi'l-Fikhi'l-İslâmî, Kahire, 1958.

* es-Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed Şemsu'l, İstanbul, 1983

* Seyîg, Vasî Raşit

Sulh akdi, Ankara Hukuk akültesi Dergisi, 1949, sy.2-4, s. 136-156

* Seyyid 'Abdullah, Ali

el-Mukârânâtü't-Teşrî'iyye, Kahire, 1947

* Sibtu İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Muzaffer Yûsuf b. Fergalî, İsârü'l-İnsâf fi Asâri'l-Hilâf, thk. Nâsır el-Hileyî, Kahire, 1987.

* eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali,

Neylu'l-Evtâr Şerhu Muntekâ'l-Ahbâr, Kahire, ts.

* eş-Şirâzî, İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf, el-Mühezzeb, Ka-

hire, 1342.

* eş-Şirbînî, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, Mugnîl-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Ma'ânî Elfâzî'l-Minhâc, Kahire, 1958.

* Tandoğan, Haluk,

Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara, 1969.

* et-Tirabîûsî, Ebu'l-Hasen Ali b. Halîl,

Mu'înu'l-Hukkâm fîmâ Yeteraddedu Beyne'l-Hasmeyni mine'l-Ahkâm, Kahire, 1310.

* et-Tirmizî, Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ, el-Câmi'us-Sa-hîh, İstanbul, 1981.

* et-Türkmânî, 'Adnân Hâlid,

Davâbitu'l-AAkd fi'l-Fikhi'l-İslâmî, Cidde, 1981.

* Türkçe Sözlük,

Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988.

* Uluşan, İlhan

Maddî Hukuk ve Usul Hukuku Açısından Sulh Sözleşmesi, Mukayaseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1971, sy. 7, s. 149-203.

* Umr, Ziya,

Roma Hukuku Ders Notları, İstanbul, 1987.

* Üstündağ, Saim.

Medenî Yargılama Hukuku Esasları, İstanbul, 1973.

* el-Venserîsî, Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Yahyâ,

el-Mî'yârü'l-Mu'arrab ve'l-Câmi 'u'l-Mugarrab'an Fetâvâ Ehli Efrikiyyete ve'l-Endelusi ve'l-Magrib, thk. Muhammed Haccî, Beyrut, 1981.

* Yavuz, Cevdet,

Borçlar Hukuku Dersleri/Özel Borç İlişkileri, İstanbul, 1986.

* Zafer Ahmed el-Osmânî,

İlâus-Sünen, Karaçi, 1396.

* ez-Zebidî, Muhammed Murtada el-Huseynî,

Tâcu'l-Arûs Şerhu'l-Kâmûs, Beyrut, 1386.

* ez-Zerkâ, Mustafa Ahmed,

el-Medhalu'l-Fikhiyyu'l-Am, Dimeşk, 1967-68.

* Zekiyuddîn Şa'bân,

İslâm Hukuk İliminin Esasları, trc. İbrahim Kâfi Dönmez, Ankara, 1990.

Şerhu'l-Kânûnî'l-Medenî el-'İrâkî (el-Ukûdu'l-Musemmât), Bağdat, 1954.

* ez-Zuheyli, Vehbe,

el-Fikhu'l-İslâmî ve Edilletuü, Dimeşk, 1985. ♦

B Ü L T E N

1 9 9 4
Ş u b a t